

PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ

Závěrečná práce – kurz práva pro daňové poradce

Odpovědnost členů statutárních orgánů

Mgr. Květoslava Coufová

2001

Prohlašuji tímto, že jsem závěrečnou práci na téma: „Odpovědnost členů statutárních orgánů“ zpracovala sama pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

1. Právnícká osoba a její statutární orgán, jednání právníckých osob

Základní definice právnícké osoby je obsažena v § 18 obč.z. Právníckými osobami jsou sdružení fyzických nebo právníckých osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon. Právnícké osoby mají způsobilost mít práva a povinnosti, kterážto může být omezena pouze zákonem.

Dle § 20 odst. 1 obč.z. jsou statutární orgány vymezeny jako ti, kteří na základě oprávnění svěřeného smlouvou o zřízení právnícké osoby, zakládací listinou nebo zákonem činí právní úkony právnícké osoby ve všech věcech.

Způsob jednání právnícké osoby, která je podnikatelem, je v návaznosti na § 20 obč.z. vymezen v § 13 obch.z. Právnícká osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce.

Jednání zástupců bývá označováno jako nepřímé jednání právnícké osoby. Při smluvním zastoupení vyplývá oprávnění zástupce z dohody o plné moci, při zákonném zastoupení ze zákona (např. vedoucí organizační složky podniku, § 13 odst. 3 obch.z., dále např. § 15, § 16 obch.z.).

Jednání statutárního orgánu je jednáním právnícké osoby samé, tzv. přímé jednání právnícké osoby. Právní úkony učiněné statutárním orgánem se přičítají přímo právnícké osobě.

2. Statutární orgány jednotlivých typů právnických osob

Složení, název i množství statutárních orgánů se pro jednotlivé typy právnických osob liší. Statutární orgán sdružení fyzických nebo právnických osob je pro každé jednotlivé sdružení určen ve stanovách. Stanovy rovněž vymezují práva a povinnosti statutárních orgánů sdružení. Na vnitřní vztahy občanských sdružení a zájmových sdružení právnických osob se vztahuje občanský zákoník. To se týká i odpovědnosti za škodu. Vybrané právní formy (obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy) jsou upraveny zvláštním zákonem, který obsahuje i úpravu vnitřních poměrů těchto osob včetně statutárních orgánů. U právnických osob zřízených zvláštním zákonem je statutární orgán i jeho kompetence určena tímto zákonem. Jsou-li tyto právnické osoby podnikatelem, vztahuje se na ně též obchodní zákoník. Statutární orgán jednotek územní samosprávy, jeho práva a povinnosti včetně odpovědnosti jsou též dány zvláštním zákonem.

Dále je věnována pozornost pouze statutárním orgánům obchodních společností (veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost) a družstva.

Statutárním orgánem veřejné obchodní společnosti (§ 76 obch.z. a násl.) jsou všichni společníci. Společenská smlouva může stanovit, že statutárním orgánem jsou jen někteří společníci. Statutárním orgánem veřejné obchodní společnosti může být i právnická osoba. Tato situace nastane tehdy, je-li jedním ze společníků právnická osoba. Práva a povinnosti spojené s účastí ve veřejné obchodní společnosti pak fakticky vykonává statutární orgán právnické osoby – společníka.

Komanditní společnost je upravena v § 93 a násl. obch.z. Statutárním orgánem komanditní společnosti jsou komplementáři. Nestanoví-li společenská smlouva jinak, je každý komplementář oprávněn jednat za společnost samostatně. Komplementářem může být i právnická osoba. Práva a povinnosti statutárního orgánu v takovém případě vykonává statutární orgán komplementáře.

Statutárním orgánem akciové společnosti je představenstvo (§ 191 a násl. obch.z.). Představenstvo je kolektivní orgán, který musí mít, pokud nejde o společnost s jedním akcionářem, alespoň tři členy. Nevyplývá-li ze stanov jiný způsob jednání, jedná navenek jménem společnosti každý člen představenstva samostatně. Členem představenstva může být v zásadě pouze fyzická osoba.

Právnícká osoba by se, podle v současné době převládajícího názoru, mohla stát členem představenstva pouze za situace, že by ji členem představenstva jmenoval soud jakožto jednoho ze společníků při doplnění nefunkčního představenstva (§ 194 odst. 2 ve vazbě na § 71 odst. 2 větu druhou). Tato úvaha je však proveditelná pouze za předpokladu, že § 194 odst. 2 je speciální k § 194 odst. 7 obch.z. Členové představenstva jsou povinni vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře. Na členy představenstva se vztahuje zákaz konkurence uvedený v § 196 obch.z.

Dle § 133 odst. 1 obch.z. je statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným jeden nebo více jednatelů. Dle převládajícího právního názoru je u společnosti, která má více jednatelů, každý z jednatelů samostatným statutárním orgánem. Vyskytuje se však i názor, že tito tvoří kolektivní statutární orgán, tzv. sbor jednatelů (viz [1], [7] str. 328, [10] 2. díl str. 510, [11] str. 312). Jde nejen o otázku teoretickou, ale pro posouzení povahy odměny jednatele z hlediska daně z příjmů i ryze praktickou. Nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy jinak, je oprávněn jednat jménem společnosti každý z jednatelů samostatně. Jednatelům může být v zásadě pouze fyzická osoba (§ 194 odst. 7 obch.z.). K možnosti ustanovení právnické osoby jako jednatele společnosti s ručením omezeným platí argumentace uvedená výše pro členy představenstva akciové společnosti. Jednatel je povinen vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře, vztahuje se na něj zákaz konkurence z § 136 obch.z.

Statutárním orgánem družstva je představenstvo. Představenstvo plní usnesení členské schůze družstva a odpovídá jí za svou činnost. Neupraví-li stanovy způsob jednání jinak, jedná navenek předseda nebo místopředseda představenstva. Pro právní úkony, pro které je předepsána písemná forma, je třeba podpisů dvou členů představenstva. Do orgánů družstva mohou být voleny pouze fyzické osoby členové družstva nebo fyzické osoby zmocněné jako zástupci právnických osob – členů družstva. Zástupci právnických osob, kteří jsou členy orgánů družstva, mají stejnou odpovědnost, jako by byli členy orgánů osobně. Za jejich závazky z této odpovědnosti ručí právnická osoba, která je zmocnila.

3. Obchodněprávní povinnosti členů statutárních orgánů

Povinnosti statutárních orgánů veřejných obchodních společností a komanditních společností

Statutární orgán veřejné obchodní společnosti – společník je povinen postupovat s péčí řádného hospodáře. Společník pověřený obchodním vedením společnosti je povinen se řídit zásadami, které s ostatními společníky dohodl, a rozhodnutím společníků učiněným většinou hlasů. Ostatní společníky je povinen na požádání informovat o všech záležitostech společnosti. Společenská smlouva může omezit jednatelské oprávnění statutárního orgánu, takové omezení je však vůči třetím osobám neúčinné. Všichni společníci v.o.s. jsou při plnění svých povinností povinni postupovat s péčí řádného hospodáře, za závazky společnosti ručí společně a nerozdílně celým svým majetkem. Pro všechny společníky také platí zákaz konkurence, který stanoví, že nemohou být členy orgánů společnosti s obdobným předmětem podnikání, bez svolení ostatních společníků nesmí podnikat v předmětu podnikání společnosti. § 84 obch.z. však připouští, že společenská smlouva může upravit zákaz konkurence jinak, to jest ho nejen rozšířit či omezit, ale případně ho zcela vyloučit.

K obchodnímu vedení komanditní společnosti jsou oprávněni pouze komplementáři. Komplementáři ručí za závazky společnosti celým svým majetkem. Vzhledem k tomu, že se na komanditní společnost dle ustanovení § 93 odst. 4 přiměřeně vztahují ustanovení o veřejné obchodní společnosti, platí zákaz konkurence a další ustanovení pro komplementáře obdobně jako pro společníky veřejné obchodní společnosti s tím, že nestanoví-li společenská smlouva jinak, neplatí zákaz konkurence pro komanditisty. Společenská smlouva může zákaz konkurence rozšířit, zúžit i zcela vyloučit.

Povinnosti statutárních orgánů společností s ručením omezeným a akciových společností

Mezi základní povinnosti jednatelů a členů představenstva patří:

- vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře a zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích, jejichž vyžrazení by mohlo způsobit společnosti škodu,
- dodržovat zákaz konkurence,

- respektovat omezení jednatelského oprávnění stanovené společenskou smlouvou, valnou hromadou, dozorčí radou.

Péčí řádného hospodáře se rozumí taková péče, kterou by hospodář vynaložil při péči o svůj vlastní majetek. Tato formulace v obchodním zákoníku od 1.1.2001 nahradila dřívější formulace o odborné péči a náležité péči, čímž sjednotila terminologii v požadavcích na odbornou zdatnost statutárního orgánu u různých obchodních společností a ukončila dlouhotrvající spory o to, zda kvalifikovanější je péče odborná či náležitá.

Zákaz konkurence je pro akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným stanoven v zásadě stejným způsobem v §§ 136 a 196 obch.z. Člen představenstva či jednatel nesmí podnikat v oboru obdobném oboru podnikání společnosti ani vstupovat se společností do obchodních vztahů, zprostředkovávat pro jiné osoby obchody společnosti, účastnit se na podnikání jiné společnosti jako člen v.o.s. nebo komplementář nebo jako ovládající osoba jiné osoby se stejným předmětem podnikání, vykonávat činnost statutárního orgánu nebo člena statutárního nebo jiného orgánu právnické osoby s obdobným předmětem podnikání s výjimkou koncernu. Pro jednatele může tento zákaz ještě zpřísnit společenská smlouva nebo stanovy, pro členy představenstva může obdobné vyplynout ze stanov či usnesení valné hromady. V žádném případě nemůže být odpovědnost statutárního orgánu zúžena.

Představenstvo akciové společnosti či jednatel společnosti s ručením omezeným jsou povinni se řídit zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou, pokud jsou v souladu s právními předpisy. Zároveň však nikdo, tedy ani dozorčí rada či valná hromada, není oprávněn dávat jednatele či představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení společnosti (§ 194 odst. 4 obch.z.). Výjimky může stanovit pouze obchodní zákoník.

Jednatelské oprávnění představenstva může být omezeno rozhodnutím valné hromady, stanovami či rozhodnutím dozorčí rady. Obdobně jednatelské oprávnění jednatele společnosti s ručením omezeným může omezit pouze společenská smlouva, stanovy nebo valná hromada. Takováto omezení však, na rozdíl od způsobu jednání, se kterým žel bývají někdy zaměňována, působí toliko dovnitř společnosti a nejsou vůči třetím stranám závazná.

Povinnosti statutárních orgánů družstva

Práva a povinnosti členů představenstva družstva a jejich vazbu na pokyny členské schůze družstva řeší obchodní zákoník odkazem na příslušná ustanovení úpravy akciových společností. Na členy představenstva družstva se tedy také vztahuje povinnost péče řádného hospodáře. Zákaz konkurence je pro družstva speciálně upraven. Členové představenstva družstva nesmí být podnikateli ani členy statutárních a dozorčích orgánů právnických osob s obdobným předmětem činnosti. Stanovy družstva mohou upravit rozsah zákazu konkurence jinak, tedy nejen zpřísnit, ale např. zákaz konkurence zcela vyloučit.

4. Obchodněprávní odpovědnost statutárních orgánů

Jak vyplývá z § 261 odst. 3 písm. f obch.z. a § 66 obch.z., řídí se vztah mezi obchodní společností a osobou, která je statutárním orgánem nebo jeho členem, obchodním zákoníkem a použijí se pro něj přiměřeně ustanovení o mandátní smlouvě. Smlouva o výkonu funkce, pokud je mezi společností a statutárním orgánem uzavřena, může vztah společnosti a jejího statutárního orgánu modifikovat odchýlně od některých ustanovení mandátní smlouvy. Výkon funkce statutárního orgánu však nelze vykonávat v pracovně právních vztazích. Odpovědnost statutárního orgánu vůči společnosti je záležitostí soukromoprávní, sankce za porušení povinností proto také vycházejí ze soukromého práva, konkrétně práva obchodního. V některých případech se jednání statutárního orgánu může dostat do konfliktu i s právem trestním. V žádném případě však nelze sankce za porušení povinností či překročení práv statutárního orgánu spatřovat například v oblasti pracovně právní (viz např. Vrchní soud v Praze čj. 6 Cdo 108/92 publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 13/1995, [11] str. 313). Tím není vyloučeno, aby osoba, která je statutárním orgánem či jeho členem, vykonávala pro společnost zároveň jiné činnosti v pracovně právních vztazích. Její odpovědnost při výkonu těchto činností se bude pochopitelně řídit pracovním právem.

Vzhledem k tomu, že vztah společnosti a statutárního orgánu je vztahem obchodněprávním, je tento vždy podroben ustanovení § 373 a násl. obch.z. o náhradě škody. Pro vznik této odpovědnosti se nevyžaduje zavinění, jedná se o tzv. odpovědnost objektivní. Společnost je povinna prokázat statutárnímu orgánu porušení povinností, vznik škody a příčinnou souvislost mezi vznikem škody a porušením povinností. Statutární orgán se může odpovědnosti zprostit, pokud prokáže že nastaly okolnosti vylučující jeho odpovědnost podle § 374 obch.z. (překážka nezávislá na jeho vůli, nepředvídatelnost škody v době vzniku závazkového vztahu).

Za porušení povinností vyplývajících z obchodního práva (uvedených v kapitole 3) nesou členové statutárních orgánů a statutární orgány odpovědnost. Jako důsledek jejich protiprávního jednání je mohou postihnout zejména následující obchodněprávní sankce:

- odvolání osoby z funkce statutárního orgánu,

- povinnost zaplatit smluvní pokutu, byla-li sjednána,
- povinnost nahradit škodu,
- ručení za závazky společnosti ve speciálních případech,
- ručení za vrácení neoprávněně vyplacené dividendy či podílu na zisku,
- speciální sankce pro porušení zákazu konkurence u akciových společností a společností s ručením omezeným,
- relativní neplatnost některých smluv porušujících zákaz konkurence.

Kromě zákonem předjímaných důsledků porušení povinností statutárního orgánu mohou společnost a osoba funkci vykonávající sjednat ve smlouvě o výkonu funkce další sankce. Jedním z možných způsobů rozšíření odpovědnosti statutárního orgánu je sjednání smluvní pokuty. Ta je vhodná zejména pro případy, kdy společnost chce postihnout protiprávní jednání statutárního orgánu, kterým však společnosti nebyla způsobena škoda anebo by její vyčíslení či prokázání byly obtížné.

Obchodněprávní odpovědnost statutárních orgánů veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti

Společníci veřejné obchodní společnosti a komplementáři komanditní společností ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně celým svým majetkem. Nestanoví-li společenská smlouva něco jiného, může být pověření společníka k obchodnímu vedení společnosti odvoláno. Porušuje-li společník své povinnosti podstatným způsobem (§ 345 odst. 2 obch.z.), odejme soud pověření k obchodnímu vedení na návrh kteréhokoli společníka, a to i v případě, že společenská smlouva odejmutí pověření nepřipouští.

V případě, kdy společenská smlouva nevyloučila zákaz konkurence a tento je statutárním orgánem porušen, může společnost požadovat po společníkovi vydání prospěchu z obchodu ve smyslu § 65 obch.z. Tím není dotčeno právo na náhradu škody podle § 373 obch.z.

Obchodněprávní odpovědnost jednatelů společnosti s ručením omezeným a členů představenstva akciové společnosti

Jednatele či člena představenstva může odvolat orgán, který ho do funkce zvolil, tedy valná hromada společnosti s ručením omezeným a valná hromada či dozorčí rada akciové společnosti.

Smluvní pokutu lze jako sankci za porušení povinností člena statutárního orgánu využít pouze v případě, že je v jednatelské či jiné obdobné smlouvě ujednána.

Jak již bylo řečeno u veřejné obchodní společnosti, je odpovědnost statutárního orgánu za škodu objektivní, podstatný je vznik škody a jeho souvislost s protiprávním jednáním, nikoli zavinění. Na rozdíl od veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti, nese v případě sporu o to, zda statutární orgán postupoval s péčí řádného hospodáře, důkazní břemeno statutární orgán. To je zpřísněním oproti předchozí právní úpravě, neboť do 31.12.2000 bylo důkazní břemeno i v případě porušení náležité péče na straně společnosti. V ostatních případech porušení povinnosti statutárního orgánu zůstává důkazní břemeno na straně společnosti i nadále. Nová úprava o důkazním břemenu se vztahuje na jednání učiněná od 1.1.2001.

Pokud poruší povinnosti více členů představenstva společně, odpovídají společnosti za vzniklou škodu společně a nerozdílně. Odpovědnost člena statutárního orgánu za škodu nelze vyloučit. Dle § 194 odst. 5 obch.z. jsou ustanovení stanov či smlouva mezi členem představenstva a společností vylučující či omezující odpovědnost za škodu neplatné.

Jak již bylo dříve řečeno, je představenstvo povinno postupovat podle pokynů a zásad schválených valnou hromadou, pokud jsou tyto v souladu s právními předpisy a stanovami. Členové představenstva proto odpovídají za škodu, kterou způsobili společnosti plněním pokynu valné hromady jen tehdy, je-li vydaný pokyn v rozporu s právními předpisy. V tomto bodě přinesla novela obchodního zákoníku od 1.1.2001 jisté zjednodušení pro členy představenstva. Předchozí právní úprava totiž zbavovala představenstvo odpovědnosti za provedení pokynu valné hromady pouze v případě, pokud nastaly současně následující podmínky:

- pokyn valné hromady byl v souladu s právním předpisem,
- alespoň jeden člen představenstva valnou hromadu upozornil na nevhodnost tohoto pokynu pro společnost,
- alespoň jeden člen představenstva požádal o zapsání protestu ohledně nevhodnosti pokynu do zápisu z valné hromady,
- valná hromada na nevhodném pokynu trvala.

Vzhledem k tomu, že, až na zákonem stanovené výjimky, nesmí nikdo dávat představenstvu či jednateli pokyny týkající se obchodního vedení společnosti, je

pokyn valné hromady směřující do obchodního vedení společnosti, pokynem protiprávním a představenstvo či jednatelé ho nesmí vykonat, nemají-li porušit ustanovení § 194 odst. 4 obch.z. a vystavit se tím nebezpečí náhrady škody.

Právo na náhradu škody vůči členovi představenstva či jednateři má poškozená společnost, jejímž jménem jej uplatňuje statutární orgán, tj. jednatel či představenstvo. Je málo pravděpodobné, že by v praxi jednatel či členové představenstva vymáhali jménem společnosti náhradu škody od sebe samých. Neuplatněním tohoto práva by však byla poškozována společnost i její věřitelé. Obchodní zákoník proto stanoví ještě další mechanismy na obranu zájmů společnosti i věřitelů.

Dozorčí rada má podle § 182 odst. 1 povinnost na žádost akcionáře či akcionářů, kteří vyhoví podmínce vlastnit akcie, jejichž souhrnná jmenovitá hodnota přesahuje 3% resp. 5% základního kapitálu (§ 181 odst. 1 obch.z.), uplatnit proti členovi představenstva nárok na náhradu škody. V řízení před soudem v tomto případě zastupuje společnost určený člen dozorčí rady. Pokud dozorčí rada tuto svou povinnost bez zbytečného odkladu nesplní, mohou zmínění akcionáři uplatnit právo na náhradu škody jménem společnosti sami.

U společnosti s ručením omezeným má právo podat jménem společnosti žalobu o náhradu škody proti jednateři, který odpovídá společnosti za škodu, každý společník.

Věřitelé společnosti jsou v případě, že nemohou dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku společnosti pro její platební neschopnost nebo proto, že společnost zastavila platby, chránění zvláštním institutem ručení jednatelů a členů představenstva za závazky společnosti. Tento institut zákonného solidárního ručení jednatelů či členů představenstva se uplatní pouze tehdy, pokud zároveň s předchozí podmínkou (§ 194 odst. 6 obch.z.) jednatelé či členové představenstva způsobili společnosti škodu a neuhradili ji. Členové představenstva a jednatelé, kteří odpovídají společnosti za škodu, v tomto případě ručí věřitelům až do výše povinnosti k náhradě škody společně a nerozdílně. Zákon zde nehledá žádnou vazbu mezi porušením povinností člena statutárního orgánu a vznikem platební neschopnosti společnosti či neuspokojenou pohledávkou věřitele. Rozsah ručení jednotlivých členů představenstva a jednatelů za závazky společnosti je omezen rozsahem jejich povinnosti nahradit společnosti škodu a zaniká, jakmile způsobenou

škodu nahradí. Ručitel může úhradu svých pohledávek požadovat po jednatelích či členech představenstva pochopitelně teprve poté, co je marně uplatňoval u společnosti.

S účinností od 1.1.2001 byl z obchodního zákoníku vypuštěn zvláštní typ ručení členů představenstva za závazky společnosti vzniklé po dni, kdy představenstvo porušilo povinnost podat návrh na prohlášení konkursu na společnost (bývalý § 193 odst. 2 obch.z.). Členové představenstva a jednatele však nejsou zbaveni odpovědnosti za nepodání návrhu na prohlášení konkursu na majetek společnosti. Novela obchodního zákoníku dokonce rozšířila výčet situací, kdy jsou představenstvo a jednatele povinni svolat valnou hromadu a navrhnout jí zrušení společnosti či přijetí jiného opatření. Nesplnění této povinnosti ze strany statutárního orgánu je porušením povinnosti péče řádného hospodáře. Společnost má v takovém případě nárok na náhradu škody a věřitel, za splnění podmínek § 194 odst. 6 obch.z., nárok na uplatnění své pohledávky vůči statutárnímu orgánu jakožto ručiteli.

Za nesplnění či opožděné splnění povinnosti podat návrh na prohlášení konkursu na majetek společnosti jsou statutární orgány a jejich členové odpovědní též podle § 3 zákona 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Dle tohoto ustanovení odpovídají věřitelům společně a nerozdílně za vzniklou škodu, leda že prokáží, že škodu nezavinili. Důkazní břemeno zavinění či nezavinění vzniklé škody je na straně členů statutárních orgánů úpadce.

Zákaz konkurence je stanoven obdobným způsobem pro jednatele i členy představenstva, rovněž tak následky jeho porušení jsou obdobné. Sankce za porušení zákazu konkurence jsou uvedeny v § 65 obch.z. Společnost je oprávněna požadovat, aby statutární orgán či jeho člen vydal prospěch z obchodu, při kterém k porušení zákazu konkurence došlo nebo převedl tomu odpovídající práva na společnost. Toto právo zaniká, neuplatnila-li jej společnost u odpovědné osoby – člena představenstva či jednatele – do tří měsíců ode dne, kdy se o porušení zákazu konkurence dozvěděla, nejpozději však do jednoho roku od porušení zákazu. Kromě práva na vydání prospěchu má společnost také právo vymáhat náhradu škody, která jí porušením zákazu konkurence vznikla.

Zákaz konkurence a z jeho porušení plynoucí sankce jsou prvkem soukromoprávním, je věcí společnosti, zda bude po osobě, která zákaz konkurence porušila, vydání prospěchu či náhradu škody požadovat. Pokud společnost shledá, že

jí žádná škoda nevznikla a žádné plnění nepožaduje, není ani osoba, která zákaz konkurence porušila, vystavena sankcím. Je však třeba vést v patrnosti, že statutární orgán společnosti, které vznikla škoda tím, že některý člen jejího statutárního orgánu porušil zákaz konkurence, má při výkonu své funkce postupovat s péčí řádného hospodáře. Tuto povinnost evidentně poruší, pokud nepožaduje po osobě, která porušila zákaz konkurence, vydání prospěchu a náhradu škody. Tím se sám dostává pod sankci možného vymáhání náhrady škody, kterou společnosti svým laxním přístupem k zakazu konkurence způsobil. V případě, že by se společnost dostala do úpadku, může to pro něj, kromě náhrady škody, znamenat též ručení věřitelům za závazky společnosti až do výše způsobené škody.

Specifickou odpovědnost konstruuje obchodní zákoník pro statutární orgány a jejich členy za porušení povinností při fúzích, rozdělení a změnách právní formy obchodních společností.

Osoby, které jsou statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu společnosti měnící svou právní formu odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která vznikne porušením povinností statutárního orgánu při změně právní formy. Oprávněnými jsou společnost, společníci i věřitelé. Soudní rozhodnutí, kterým se přiznává právo na náhradu škody vůči jednomu oprávněnému, je pro odpovědné osoby co do základu přiznaného práva závazné i vůči ostatním oprávněným osobám (§ 69f obch.z.).

Členové představenstva a dozorčí rady společností zúčastněných na fúzi a znalci pro fúzi odpovídají společně a nerozdílně akcionářům a věřitelům za škodu, která vznikla porušením povinností při fúzi. Soudní rozhodnutí, kterým se přiznává právo na náhradu škody vůči jednomu oprávněnému, je pro odpovědné osoby co do základu přiznaného práva závazné i vůči ostatním oprávněným osobám (§ 220l obch.z.).

Členové představenstva a dozorčí rady zaniklé společnosti a znalci pro rozdělení odpovídají nástupnickým společností a jejich společníkům za škodu, která vznikla porušením povinností při rozdělení (§ 220w obch.z.).

Členové představenstva a dozorčí rady a znalci se mohou zprostit odpovědnosti v případě, že prokáží, že při přeměně společnosti jednali s péčí řádného hospodáře, nemohou se však odvolávat na plnění pokynu valné hromady. Právo na náhradu škody se promlčuje po pěti letech ode dne účinnosti zápisu přeměny do

obchodního rejstříku vůči třetím osobám. Obdobná odpovědnost při fúzích, rozděleních či změnách právní formy platí pro statutární orgány ostatních obchodních společností.

Specifickou odpovědnost spojuje obchodní zákoník též s neoprávněnou výplatou dividend či podílů na zisku. Podíl na zisku vyplacený v rozporu s § 123 obch.z. jsou společníci společnosti s ručením omezeným povinni společnosti vrátit. Za vrácení ručí společnosti společně a nerozdílně jednatelé, kteří s protiprávní výplatou vyslovili souhlas.

Dle § 179 odst. 1 obch.z. nesmí představenstvo akciové společnosti rozhodnout o výplatě dividendy ani jiných podílů na zisku v rozporu s ustanoveními § 65a a § 178 obch.z. ani v případě, kdy výplatu schválila valná hromada. Došlo-li k výplatě takové dividendy, nemohou se členové představenstva zprostit odpovědnosti za škodu. Došlo-li k výplatě jiných podílů na zisku než dividendy, je příjemce povinen vyplacené vrátit, členové představenstva ručí společně a nerozdílně za splnění takového závazku příjemce.

Podle § 216 odst. 4 obch.z. nelze akcionářům poskytnout plnění z důvodu snížení základního kapitálu společnosti před zápisem této skutečnosti do obchodního rejstříku a uspokojením či zajištěním pohledávek věřitelů. Za škodu způsobenou společností nebo věřitelům předčasnou výplatou odpovídají členové představenstva společně a nerozdílně a nemohou se odpovědnosti zprostit. Jde o tzv. absolutní objektivní odpovědnost.

V souvislosti se snížením základního kapitálu za účelem úhrady ztráty nebo převodu do rezervního fondu nesmí společnost poskytnout jakékoliv plnění ve prospěch akcionářů (§ 216a obch.z.). Bylo-li takové plnění poskytnuto, jsou akcionáři povinni jej společnosti vrátit. Za splnění závazku akcionářů ručí členové představenstva společně a nerozdílně.

Obchodněprávní odpovědnost členů představenstva družstva

Odpovědnost členů představenstva družstva se novelou obchodního zákoníku od 1.1.2001 značně přiblížila odpovědnosti členů představenstva akciové společnosti, na jejíž úpravu obchodní zákoník v zásadě odkazuje. Pokud představenstvo nevyvíjí nárok na členovi představenstva, který porušil své povinnosti, náhradu škody, je žaloba o náhradu škody jménem družstva oprávněně podána každým členem družstva.

5. Odpovědnost statutárních orgánů resp. jejich členů vyplývající z dalších oblastí práva

Kromě obchodněprávní odpovědnosti může členovi statutárního orgánu společnosti vzniknout i odpovědnost za porušení povinností stanovených a sankcionovaných jinými předpisy.

Za porušení povinností veřejnoprávní povahy – zdravotní a sociální pojištění, daně – je primárně odpovědnost na straně právnické osoby, která je za porušení svých veřejnoprávních povinností také sankcionována. Právnická osoba se může, pokud se domnívá, že delikt zavinil její statutární orgán, domáhat na statutárním orgánu náhrady škody obdobně jako u jiných porušení povinnosti péče řádného hospodáře. Zde je však třeba upozornit na dříve uvedené případy, kdy se statutární orgán či jeho člen může stát ručitelem za závazky společnosti. Nesmíme zapomínat, že věřitelem, kterému v tomto případě svědčí ručení, nemusí být toliko obchodní partner, ale také stát v podobě finančního úřadu či správy sociálního zabezpečení.

Je tedy myslitelné, aby statutární orgán, a to nejen v případě společností s neomezeným ručením společníků, kteří jsou v těchto případech zároveň statutárním orgánem, ručil státu za dlužnou daň či dlužné pojistné obchodní společnosti, jejíž statutární orgán je členem. Tato odpovědnost zůstává patrně dosud nedoceněna jak ze strany statutárních orgánů potenciálních úpadců, tak ze strany státních úředníků.

Ve výše uvedených případech nemusí jít toliko o odpovědnost za škodu či ručení statutárního orgánu za závazek společnosti. Zároveň může jít i o delikt trestní. Dle našeho právního řádu není právnická osoba trestně odpovědná. Trestní odpovědnost však může být shledána na straně statutárního orgánu či jeho člena, pokud porušením povinností vyplývajících ze smlouvy či zákona dojde k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Mohou nastat i případy, kdy určitá jednání statutárních orgánů nevyvolají žádnou odpovědnost právnické osoby, založí však trestní odpovědnost jejího statutárního orgánu.

Statutární orgán či jeho člen se může ocitnout v roli pachatele, spolupachatele i účastníka (organizátora, návodce, pomocníka) trestné činnosti, případně v roli nepřímého pachatele (nástroje).

Mezi nejtypičtější trestné činy, které bývají zmiňovány v souvislosti se statutárními orgány patří:

- Trestné činy hospodářské: neoprávněné podnikání (§ 118 tr.z.).
- Trestné činy proti hospodářské kázni: zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 125 tr.z.), porušení povinnosti v řízení o konkursu a vyrovnání (§ 126 tr.z.), zneužívání informací v obchodním styku (§ 128 tr.z.).
- Trestné činy proti měně a trestné činy daňové: neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (§ 147 tr.z.), zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby (§ 148 tr.z.), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 148b tr.z.).
- Trestné činy proti majetku: zpronevěra (§ 248 tr.z.), podvod (§ 250 tr.z.), porušování povinnosti při správě cizího majetku (§ 255 tr.z.), poškozování věřitele (§ 256 tr.z.), zvýhodňování věřitele (§ 256a tr.z.).

Dlužno poznamenat, že na rozdíl od obchodněprávní odpovědnosti, která se na statutární orgány jiných právnických osob než obchodních společností a družstva obvykle nevztahuje, podléhají trestní odpovědnosti i členové statutárních orgánů těchto právnických osob.

6. Literatura

- [1] Bartošíková, Miroslava: Povinnost a odpovědnost statutárních orgánů kapitálových společností, Obchodní právo, 1998, číslo 11, str. 2 a násl.
- [2] Bartošíková, Miroslava – Pipek, Jiří: Vztah obchodněprávní a trestní odpovědnosti statutárních orgánů a členů statutárních orgánů, Právo a podnikání v praxi, 1999, číslo 1
- [3] Černá, S.: Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti – Odpovědnost za škodu, Právo a podnikání, 1997, číslo 7-8
- [4] Dědič, Jan a kol.: Obchodní zákoník komentář, 1. vydání, Praha, Prospektrum, 1997
- [5] Dědič, Jan: Právo obchodních společností, Praha, Prospektrum, 1998, str. 76
- [6] Eliáš, Karel: Obchodní společnosti, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 1994, str. 92
- [7] Eliáš, Karel: Obchodní zákoník – praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od 1990, 2. přepracované a rozšířené vydání, Praha, Linde, 1998
- [8] Eliáš, Karel: Právní postavení a povinnosti reprezentantů kapitálových společností, Právník, 1999, číslo 4, str. 298
- [9] Eliáš, Karel: Stanovy akciové společnosti – Vznik, závaznost, změny stanov, Právní rádce, 1997, číslo 3
- [10] Pelikánová, Irena: Komentář k obchodnímu zákoníku, 2. aktualizované vydání, Praha, Linde, 1998
- [11] Štenglová, I. – Plíva, S. – Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník Komentář, 5. vydání, Praha, C.H.Beck, 1998
- [12] Teryngel, Jiří: Nad trestní odpovědností podnikatele, 1. vydání, Praha, Orac, 1998

Použité zkratky

obch.z.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
obč.z.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
tr.z.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Práce vychází z právního stavu k 31.8.2001

Obsah

1. Právnická osoba a její statutární orgán, jednání právnických osob	1
2. Statutární orgány jednotlivých typů právnických osob	2
3. Obchodněprávní povinnosti členů statutárních orgánů	4
4. Obchodněprávní odpovědnost statutárních orgánů	7
5. Odpovědnost statutárních orgánů resp. jejich členů vyplývající z dalších oblastí práva	14
6. Literatura	16